

תפילה בלחש (סוטה לב)

גליון 376

בדה לב: תניא רשב"י אומר אדם שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם. שבחו בקול נמוך מן וידוי המעשר, גנותו בקול רם ממקרא ביכורים. וגנותו בקול רם, והאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תקנו תפילה בלחש כדי שלא לבייש את עוברי עבירה, שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת לעולה. לא תימא גנותו אלא אימא צערו וכו'.

הגמ' מוכיחה שדבר שיש בו גנאי לא אמרינן בקול מהא דתיקנו תפילה בלחש. והטעם שתיקנו להתפלל בלחש הוא כדי שלא לבייש עוברי עבירה. וביאר רש"י דהיינו המתוודים בתפילתם על עבירות שבידם. ולפני כן כתב רש"י (בד"ה מפני מה תקנו) שיהא אדם אומר תפלתו בלחש כדאשכחנא בחנה וקולה לא ישמע.

והנה בברכות לא. אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה. וחנה היא מדברת על לבה, מכאן למתפלל שצריך שיכוין לבו. רק שפתיא נעות, מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו. וקולה לא ישמע, מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

והקשה בבאר שבע (בסוגיין) וז"ל מפני מה תקנו תפילה בלחש וכו', קשה בעיני טובא, חדא למה אמר תקנו, והלא מקרא מלא הוא שצריך להתפלל בלחש כדכתיב וקולה לא ישמע, ואמרו בריש פרק אין עומדין מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו וכו'. ועוד לפי טעם זה כדי שלא לבייש את עוברי עבירה משמע שאינו צריך להתפלל בלחש כשהוא יחיד, דכל התקנה היתה שלא ישמע חבירו, והלא בסוף פרק מי שמתו (ברכות כד:) תניא המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה, שמראה כאילו הקב"ה אין שומע תפלתו בלחש וכו'. ונשאר בצריך עיון.

הוקשה לבאר שבע דבסוגיין מבואר דתפילה בלחש היא תקנת חכמים, והרי פסוק מפורש בנביא אצל חנה אינו בגדר תקנת חכמים אלא חיוב מדברי קבלה. ועוד הקשה דיש נפק"מ בין הטעמים, דלפי הנאמר בסוגיין בעצם מותר להתפלל בקול רק צריך שחבירו לא ישמע, ולכן ביחיד מותר, ואילו שם מבואר שחייב להתפלל בלחש, ואם לא כן הרי הוא מקטני אמנה.

ולגבי הקושיא הראשונה כתב במהר"ץ חיות דכל ענייני הנביאים מיקרי תקנות. והאומר כאן הוא רבי שמעון דדריש טעמא דקרא. לפי דבריו אין סתירה אלא הנאמר בפסוק נקרא תקנה.

ולגבי הקושיא השניה דנאמרו שני טעמים שונים, כן הקשה גם במהרש"א (חידושי אגדות) דהכא קאמר טעמא כדי שלא לבייש וכו' ובברכות אמרינן ביה טעמא אחרינא דה"ז מקטני אמנה. ותירץ דוודאי אם היו כו"ע משמיעין קולן בתפילתן לא היה שייך ביה טעמא אחרינא דה"ז מקטני אמנה. אלא כיון דתיקנו תפילת לחש משום עוברי עבירה מאן דלא חש בהא ומשמיע קולו טפי משאר אינשי ה"ז מקטני אמנה.

מבואר במהרש"א שבעצם אין חסרון מצד עצמו להתפלל בקול אלא דלאחר שתיקנו משום עוברי עבירה להתפלל בלחש, מי שמשמיע קולו טפי הוי מקטני אמנה כי רבנן תיקנו להתפלל בלחש, וברור א"כ דמהני תפילה בלחש, והוא משנה מהתקנה ומראה שכביכול אין די בכך כי ד' אינו שומע וצריך דוקא בקול. בברכות כד: אמר רב הונא לא שנו (שהוא מקטני אמנה) אלא שיכול לכוין לבו בלחש אבל אין יכול לכוין את לבו בלחש מותר. וה"מ ביחיד אבל בצבור אתי למיטרד צבורא.

כאן שוב חזינן שאין חסרון בעצם להתפלל בקול, ולכן אי לא מצי מכוין בלחש יכול להתפלל בקול. רק דצריך שלא יטריד אחרים, ולכן בציבור אסור.

מכל הנ"ל חזינן דנאמרו כמה טעמים בענין תפלה בלחש. המקור הוא מחנה שהתפללה בלחש. בסוטה נאמר שלא לבייש עוברי עבירה. בברכות נאמר דהוי מקטני אמנה. ועוד כתוב שם שלא יטריד לאחרים.

והנה בהאי דינא של תפילה בלחש מצאנו שתי שיטות, דבחי' הרשב"א כתב (ריש פ"ה דברכות) וקולה לא ישמע וכו' שלא ישמיע קולו בתפילתו, מסתברא דלא ישמיע לאחרים כלומר שלא יאמר בקול וכדתניא לעיל בפרק מי שמתו כל המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה אבל להשמיע לאזנו רשאי ומצוה לכתחילה.

והביא ראיה מהירושלמי (פ"ב ה"ד) שבדיעבד יצא אם לא השמיע לאזנו, משמע דלכתחילה צריך להשמיע לאזנו. וז"ל אלא שמצאתי בהפך בתוספתא דמכלתין דתניא בפרק שלישי יכול יהא משמיע קולו לאזנו, פירש בחנה והיא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, עכ"ל.

וכן הביא בטור (סי' קא) י"א שצריכה שתהיה בלחש עד שלא תשמע אפילו לאזנו, ומביאין ראיה מן התוספתא וכו'. ומיהו בגמ' דידן אינו ממעט אלא השמעת קולו, דמשמע שמשמיע קולו לאחרים אבל לאזנו יכול להדיא. והכי איתא בהדיא בירושלמי וכו'. והדעת נותנת שיותר טוב להשמיע לאזנו כי אז יוכל לכוין יותר, וכן כתב הרמב"ם (פ"ה תפלה ה"ט) וכו' ומשמיע לאזנו בלחש.

וכתב בבית יוסף דכן ההלכה (להשמיע לאזנו) אלא שהוסיף בבדק הבית דמ"מ בזוהר מסכים לדברי התוספתא וראוי לחוש לו.

אמנם במאירי (ברכות לא) כתב דצריך להשמיע לאזנו. ומ"מ י"א שלא נאמר כן אלא בק"ש אבל בתפלה אין צריך שישמיע לאזנו והביאנו מברייתא וכו' יכול יהא משמיע קולו לאזנו ת"ל וקולה לא ישמע. ומ"מ בברייתות שלנו אין גורסים בה לאזנו. וכן נראה ודאי שלכתחילה צריך להשמיע לאזן. ואף בתלמוד המערב וכו' אלמא דלכתחילה מיהא צריך להשמיע לאזנו.

ובאמת בתוספתא שיש לנו כתוב יכול יהא משמיע קולו בתפלתו (ולא כתוב לאזנו) פירש בחנה וחנה היא מדברת על לבה. וכן כתב בהגהות הגר"א (קא, ד) דטעות סופר בתוספתא. וכתב שגם לזוהר משמיע לאזנו. למעשה נחלקו אם הדין של לא ישמע הוא לאחרים אבל לעצמו משמיע או שאפילו לאזנו אין להשמיע. ונראה לבאר דיסוד הדין של תפלה בלחש נלמד מחנה. שם חזינן שתפילה היא בעצם דיבור בינו לבין הקב"ה. ואין מצד עצם התפלה איסור לומר בקול אלא שהיות ודי בשקט והוא משמיע קולו הרי הוא מראה כאילו אינו מאמין שד' שומע, ולכן הוא נחשב מקטני אמנה. אבל אם יש צורך לומר בקול בשביל הכוונה דהיינו כדי שיתפלל יותר טוב, אין איסור להתפלל בקול. אבל רבנן הוסיפו תקנה שבדווקא לא ישמיע קולו משום המתוודים, שלא יתבזו עוברי עבירה. ונתחדש בזה איסור, שאין זה רק חסרון בתפלתו אלא עובר באיסור חכמים. וגם באופן שמותר אסור להטריד אחרים.

ואולי זה הפשט בדברי רש"י בסוגיין מפני מה תקנו שיהא אדם אומר תפלתו בלחש כדאשכחנא בחנה וקולה לא ישמע. והיינו שאחרי שמצאנו בחנה שצורת התפילה היא בלחש, רבנן תיקנו שחייבים להתפלל בדווקא בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה.

ובזה יובן שדין זה שמובא בסוגיין שלא לבייש אינו מובא בפוסקים, דרק הביאו מחנה והא דמחוסר אמנה, כי אין תקנה זו אלא חיזוק עיקר הדין שתפילה היא בלחש, שתיקנו שבדווקא יתפללו בלחש, ולא ישמיעו כדי שלא לבייש עוברי עבירה.

והנה בחנה כתוב היא מדברת על לבה, ומצאנו לשון דומה אצל אליעזר עבד אברהם (פר' חיי שרה) ואני טרם אכלה לדבר אל לבי והנה רבקה יוצאת. אליעזר סיפר לבתואל ולבן על אשר התפלל לד'. וזה נקרא לדבר אל הלב. ומבואר בשיעורי חומש של הרב וולבה (בראשית עמ' רא) שהתפילה נקראת דיבור אל הלב. וז"ל מאליעזר עבד אברהם לומדים חידוש בגדר של תפילה, תפילה היא דיבור אל הלב. והביא מהזוהר שאין קרוב אל ד' יותר מלבו של אדם. אדם שרוצה להתפלל טוב צריך לחפש את הבורא עולם בתוך לבו, שם הוא נמצא ושם הוא יוכל להתפלל. זוהי תפילה, עכ"ל.

ולפי הנ"ל הן הן הדברים שנלמדו מחנה, שהתפילה היא על לבה, והיא בינו לבין הקב"ה, ולכן התפילה היא בלחש. ולפי הזוהר לפי הב"י זה אפי' שלא להשמיע לאזניים של עצמו. ורבנן הוסיפו בתקנתם לאסור להשמיע לאחרים.